

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№9

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 488 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-sentyabrda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Postdan xaridgacha: influenser va ilg'or veb-ilova (PWA – progressive web app)ning chakana sotuvga real ta'siri	14
Abdulaziz Madjidov	
Ta'lim xizmatlari bozori samaradorligini oshirishda ta'lim klasterlarining roli	22
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Korxona raqobatbardoshligini oshirishda marketingning tovar strategiyasidan foydalanish holati.....	29
Xidirov Sherzod Olimovich	
O'zbekistonda moliyaviy savodxonlikni institutsionallashtirish: NFIS, Finlit.uz va ta'lim islohotlari	34
Irgashev Anvar Farxodovich	
Moslashuvchan menejment tizimlarini yashil iqtisodiyotga integratsiyalash tasnifi	39
Umarov Bexzod Batirovich	
Qishloq xo'jaligida innovatsion marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	43
Sheraliyev Axror Sodiqovich	
O'zbekiston Respublikasida moliyaviy bank xizmatlarini rivojlantirishning tendensiyalari, undan samarali foydalanish imkoniyatlari va konseptual jihatlarini	48
Roziqov Behzod Bahrom o'g'li	
Metallurgiya korxonalarida raqamli texnologiyalarni joriy etish chet el tajribasi	54
Abdullayeva Matluba Nematovna	
Исследование связи между восприятием изменения климата и внедрением устойчивых методов ведения сельского хозяйства в Узбекистане	59
Светлана Ражабова, Бахром Миркасимов	
Surxondaryo viloyati qishloq xo'jalik tarmog'ini barqaror rivojlantirishni iqtisodiy-ekologik modellari	68
Abdug'aniyev Otabek Allajonovich, Xo'jamqulov Bekzod Turdaliyevich	
Milliy iqtisodiyotda real sektor salmog'i va uning o'zgarish tendensiyalari	75
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Isroilova Muhabbat Rustamjon qizi	
Qo'shilgan qiymatni soliqqa tortish uslubiyoti: xususiyatlari, vazifalari va muammolari	89
Xaitov Shuxrat Sharipboyevich	
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi.....	94
Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna	
Transport tizimining rivojlanishi milliy iqtisodiy o'sishining asosi sifatida	98
Narziyev Umidjon Baxrillayevich	
Loyiha risklarini aniqlashda zamonaviy usullar va ularning samaradorligi.....	105
Marufhanov Davron Xasanovich	
Современные методы управления на железнодорожном транспорте в процессе трансформации системы.....	109
Кушакова Мамура Наримановна	
Финансовые механизмы и модели менеджмента в развитии устойчивой экономики транспортных компаний	115
Шарапова Гулчехра Рустамовна	
Kasbiy ta'limda o'quvchilarning raqamli kompetensiyasini shakllantirish va baholashning innovatsion yondashuvlari	120
Maxkamova Zuhra Tursunpulotovna	
Audit ishi sifati darajasini oshirish yo'nalishlari.....	124
Qushmatov Otaxon Qurbonaliyevich	

Erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning nazariy va amaliy asoslari.....	131
Yuldashev Baxtiyor Gayradjonovich	
Ko'chmas mulk qiymatini baholash va uning ekonometrik tahlili	135
Jaloliddinova Mohira Alisher qizi	
Современные тенденции и вызовы бюджетно-макроэкономической политики в Узбекистане	142
Хазраткулова Лола Нармуминовна	
Intellectual mulkda iqtisodiy mohiyat, mazmun hamda huquqiy jihat uyg'unligi	148
N.D.Maxmudova	
Axborot texnologiyalari asosida ta'limda loyiha boshqaruvida sun'iy intellekt va mashinali o'qitish imkoniyatlari	152
Xodjiyeva Durdona Abdurasolovna	
Концепция "Зеленого учета" и его значение для экономического развития.....	157
Умарова Зулайхо Турсуновна	
Iqtisodiyotning asosiy tarmoq va sohalariga kiritilgan investitsiyalarning joriy holati tahlili	166
Ismailova Kutlibeka Ulug'bek qizi	
O'zbekistonda yoshlar tashkiloti faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos jihatlari va rivojlanish bosqichlari	172
Usmonov Adxamjon A'zamjonovich	
O'zbekiston Respublikasi maxsus iqtisodiy zonalarini investitsion holatini hududlar kesimida tahlili.....	178
Anvarxonov Abdulatifxon Jamshidxon o'g'li	
Kichik biznes va o'rta biznesni rivojlantirish orqali aholi farovonligini ta'minlash.....	184
Ahmedov Oybek Turgunpulatovich, Nurqulov Nurbek Sirojiddin o'g'li	
Fiskal siyosat instrumentlari orqali yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va legallashtirish metodologiyasi.....	189
Ergasheva Malikaxon Avazxon qizi	
Fond bozorida savdo strategiyasi va uni amalga oshirishga yo'nalishlari.....	192
Soliev Istam Ixtiyorovich	
Sanoat korxonalarini innovatsion rivojlantirishning asosiy tamoyillari	197
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda davlat boshqaruvi tizimining isloh qilinishi: Tajriba va istiqbollar.....	202
Mashrabaliyev Ibroximbek Mashrabaliyevich	
Iqtisodiyotning real sektorida investitsion loyihalarni moliyalashtirish amaliyoti.....	209
Qosimova Lola Sultanovna	
Sanoat mahsulotlari eksportida logistika zanjirining uzluksizligini ta'minlash: nazariy asoslar va amaliy yondashuvlar.....	217
Kurbonova Ma'mura Abdukarim qizi	
Soliq ma'murchiligiga zamonaviy texnologiyalarini joriy etish orqali qo'shilgan qiymat soliq ma'murchiligi bazasini kengaytirish yo'llari	222
Raxmonqulov Umidjon Rustam o'g'li	
Инновационные подходы к созданию проблемно-ориентированной системы прогнозирования, оптимизации и управления отраслями региональной экономики (жилищное строительство)	231
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
Tovar-moddiy resurslar harakati samaradorligini oshirishda UZEX faoliyatining joriy holatini baholash.....	238
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Mamatkulov Farrux Gulomjon o'gli	
Sog'liqni saqlash tizimida tadbirkorlik faoliyatining turlari	244
Solikhova Dildora Alisher qizi	

“O‘ztemiryo‘lyo‘lovchi” ajning asisii faoliyatini samaradorligini oshirishda autsorsing xizmatini joriy etish strategik asoslari	250
Kaxarova Nilufar Yerkinjonovna	
Mintaqani kompleks rivojlantirishning metodologik asoslari va ustuvor yo‘nalishlari.....	256
Jumayeva Zulfiya Qayumovna	
Sog‘liqni saqlash tashkilotarida xarajatlar samaradorligini ta‘minlash masalalari	260
Raximova Maftuna Axmadjon qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida sof foydani taqsimlash bilan bog‘liq bo‘lgan soliq solish masalalari	264
Suyunov Otabek Shuxrat o‘g‘li	
O‘zbekiston qonunchiligida raqamli transformatsiya jarayonida elektron to‘lov kartalarini soxtalashtirishni jinoyatlashtirish	276
Maxsadaliyeva Maftuna Toxir qizi	
Mamlakatimizda intellektual xizmatlar bozorini rivojlantirish masalalari.....	281
Miyassarov Davron Abdurashid o‘g‘li	
Validation of the dutch eating behaviour questionnaire (DEBQ) in a sample of uzbek women.....	285
Khursana Usmanova, Dr Muhammad Bilal, Dilafuz Qo‘chqorova	
Iqtisodiy xavfsizlik tizimlarini o‘ziga xos jihatlari	295
Nabiyev Bexzod Shavkatovich, Bayboboeva Firuza Nabijonovna	
Davlat qarz siyosatini optimallashtirishda islomiy moliya instrumentlarining qo‘llanish imkoniyatlarini kengaytirish yo‘nalishlari	299
Tilabov Nasrulla Tashmurotovich	
Роль институциональных структур фондового рынка в обеспечении финансовой стабильности.....	305
Камилова Севара Анваровна	
The Impact of Digitalization on the Management System in the Entrepreneurial Environment of Uzbekistan.....	309
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
China’s Investment Strategy in Uzbekistan: Sectoral Trends and Strategic Implications (2013–2024).....	313
Maftuna Nuriddinova	
Qo‘shilgan qiymat solig‘i tushunchasi va uning iqtisodiy mohiyati	319
Eshkarayev Bobir Chariyevich	
Raqamli boshqaruvning afzalliklari va uni rivojlantirish istiqbollari	324
Xolbayeva Marg‘uba Qazoqboyevna	
Korporativ boshqaruvning nazariy asoslari: O‘zbekistonda qo‘llanish imkoniyatlari.....	328
Jumayeva Guzal Sherxon qizi	
Audit organizations in Uzbekistan	332
Razzaqov Jasur Xamraboevich, Yaqubov Matrasul Mavlonberdiyevich, Sabirova Nodira Komil qizi	
Xorijiy investitsiyalarning turlari va xususiyatlari	337
Gofurov Doston Boxromovich	
Mahalliy budjet mablag‘larining samaradorligini oshirishda auditning o‘rni.....	341
Primova Shaxnoza Komiljonovna	
Модели управления государственными финансами в зарубежных странах.....	345
Наимов Шохрух Шарофиддинович	
O‘zbekistonning sirkulyar iqtisodiyotga o‘tishi: yashil o‘sish indikatorlari tahlili	352
Hakimov Anvarjon Abdulloyevich	
Innovation management in the education system: practical challenges, international experience, and effective strategies based on the example of Uzbekistan.....	356
Imomov Inomiddin Abdulxamidovich, Egamberdiyev Farxod Botirovich	
Трансформация энергетического комплекса Узбекистана: текущее состояние и перспективы развития	363
Хмель Е.В., Мирджалилова Д.Ш., Дерюгина Е.А., Лозовская Н.А.	

Improving the efficiency of personnel management and optimizing labor costs in Sam Glass LLC.....	368
Musayeva Shoira Azimovna, Agzamov Avazkhon Talgatovich	
Interactive design and museum management: enhancing guided tours through IOT and virtual solutions.....	374
Ibrokhimova Aziza Abbasovna	
Hududlar investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	379
Imomova Kamola Novfal qizi	
"Innovatsion usulda baliq yetishtirishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari (Sirdaryo tumani misolida)"	385
Bo'ltakov Sardor Oqbo'ta o'g'li	
Bank filial tarmoqlari samaradorligini baholashning xorijiy tajribasi va undan O'zbekiston banklari amaliyotida foydalanish imkoniyatlari	392
Xoshimov Og'abek Nizomjon o'g'li	
Zamonaviy iqtisodiyotda davlat xaridlarinin elektron savdolarining o'rni	398
Burxanov G'ofur Baxodirovich	
Реализация концепции развития рынка зеленой экономики в сфере экономической безопасности Республики Узбекистан.....	401
Юнусова Римма Рахманбердиевна	
Tijorat banklaridan "foyda" solig'ini undirishning bugungi holati.....	408
Ergasheva Lobar Raxmatulla qizi	
O'zbekiston oziq-ovqat sanoatini iqtisodiy rivojlantirish yo'nalishlari	415
Abasova Gulirano Rahmatullo qizi	
Xorijiy tajribalar asosida ekologik tadbirkorlikning innovatsion va investitsion yo'nalishlarini tashkil etish	419
Turg'unova Tursunoy Maratovna	
Sanoat korxonalari jozibadorligini oshirishda marketing strategiyasini amalga oshirish xususiyatlari	424
Raxmonova Feruza Musakulovna	
Turizm sohasida investitsion faoliyat: nazariy asoslar va amaliy yo'nalishlar.....	428
Ergashev Durdonaxon Aziz qizi	
Qashqadaryo viloyatida barqaror turizmning rivojlanish tendensiyalari va mavjud muammolar tahlili.....	432
Suyunova Dilnoza Mexridin qizi	
Iqtisodiy rivojlanish jarayonida investitsion resurslarning mutanosib taqsimlanishi: samaradorlik va ustuvor yo'nalishlar.....	436
Otaboyev Feruzbek Oybek o'g'li	
Xususiyy banklar faoliyatini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning moliya bozoriga ta'siri	441
Abduqahhorov Asilbek Ahror o'g'li	
Mehnat resurslari tushunchasi, tarkibi va uning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati.....	447
Kobilova Zebo Bobokulovna	
Xorijiy davlatlar tajribasida moliyaviy siyosatning makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi roli.....	453
Jabborova Dilafruz	
The impact of exchange rate policy on the financial-monetary system and economic growth.....	459
Raxmanova Laylo Baxodirovna	
Современные вызовы и модельные подходы к обеспечению конкурентоспособности банковской системы Узбекистана.....	464
Юлдашева С.Ш.	
Iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishda soliq mexanizmidan samarali foydalanish yo'llari	470
Ishimova Mohinur Absalomovna	
Innovative pathways for advancing sustainable tourism in Uzbekistan.....	477
Feruz Karimov	

Tijorat banklarida biznes subyektlari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari.....	482
Mirpulatova Luiza Mansurovna	

TIJORAT BANKLARIDA BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH YO'LLARI

Mirpulatova Luiza Mansurovna

TDIU Umumiy iqtisodiy fanlar kafedrası PhD., katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada tijorat banklarida biznes subyektlari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari keng yoritiladi. Xususan, bank xizmatlarida innovatsion moliyaviy yechimlar, onlayn kreditlash tizimlari, raqamli hisob-kitob infratuzilmalari hamda fintech platformalarning ahamiyati ilmiy asosda tahlil qilinadi. Shuningdek, kichik biznes subyektlarini qo'llab-quvvatlashda raqamli bank xizmatlarining o'rni, O'zbekistonda raqamli infratuzilma orqali tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan islohotlar, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish choralari o'ld statistik ma'lumotlar o'rganiladi. Tadqiqotda rivojlangan mamlakatlar tajribasi hamda O'zbekiston tijorat banklari faoliyati misolida taqqoslamali yondashuvlar keltirilgan. Natijada, tijorat banklari va biznes subyektlari o'rtasida raqamli hamkorlikni kuchaytirish, zamonaviy texnologiyalar orqali moliyaviy xizmatlar sifatini oshirish va kichik tadbirkorlikning samaradorligini yuksaltirishga oid amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: Tijorat banklari, iqtisodiy samaradorlik, kichik biznes, Enterprise Resource Planning System (ERP), mijozlar bilan o'zaro munosabatlarni boshqarish, CRM-tizimi, strategik CRM, operatsion CRM, analitik CRM, aralash (qo'shma) CRM, Business Performance Management (BPM).

Abstract: This article provides a detailed overview of the ways digital technologies can be used to enhance the efficiency of business entities in commercial banks. In particular, it scientifically analyzes the importance of innovative financial solutions in banking services, online lending systems, digital payment infrastructures, and fintech platforms. Moreover, it examines the role of digital banking services in supporting small businesses, the reforms in Uzbekistan aimed at developing entrepreneurship through digital infrastructure, existing challenges, and measures to address them based on statistical data. The study also presents comparative approaches, drawing on the experience of developed countries and the practices of commercial banks in Uzbekistan. As a result, practical recommendations are developed to strengthen digital cooperation between commercial banks and business entities, improve the quality of financial services through modern technologies, and increase the efficiency of small entrepreneurship.

Key words: Commercial banks, economic efficiency, small business, Enterprise Resource Planning System (ERP), process-based relationship management, CRM system, strategic CRM, operational CRM, analytical CRM, hybrid (combined) CRM, Business Performance Management (BPM).

Аннотация: В данной статье подробно освещаются пути использования цифровых технологий для повышения эффективности деятельности бизнес-субъектов в коммерческих банках. В частности, на научной основе анализируются значение инновационных финансовых решений в банковских услугах, системы онлайн-кредитования, цифровая расчетная инфраструктура, а также роль финтех-платформ. Кроме того, рассматривается значение цифровых банковских услуг в поддержке малого бизнеса, реформы, направленные на развитие предпринимательства в Узбекистане через цифровую инфраструктуру, существующие проблемы и меры по их устранению на основе статистических данных. В исследовании приведены сравнительные подходы на примере опыта развитых стран и деятельности коммерческих банков Узбекистана. В результате вырабатываются практические рекомендации по усилению цифрового сотрудничества между коммерческими банками и бизнес-субъектами, повышению качества финансовых услуг за счет современных технологий и росту эффективности малого предпринимательства.

Ключевые слова: Коммерческие банки, экономическая эффективность, малый бизнес, система планирования ресурсов предприятия (ERP), управление взаимоотношениями на основе процессов, CRM-система, стратегический CRM, операционный CRM, аналитический CRM, гибридный (комбинированный) CRM, управление эффективностью бизнеса (BPM).

KIRISH

Tijorat banklarida biznes subyektlari faoliyatini samarali tashkil etishda raqamli transformatsiya mexanizmi alohida ahamiyat kasb etadi. Bu jarayon amaldagi me'yoriy-huquqiy baza va barqaror rivojlanish maqsadlariga

muvofig holda raqamli texnologiyalarni bank xizmatlari va biznes jarayonlariga keng joriy etishni nazarda tutadi. Mazkur mexanizmning samarali ishlashi uchun uning tarkibiy qismlari o'rtasida muvofiqlashtirilgan aloqalar o'rnatilishi lozim.

So'nggi yillarda raqamli texnologiyalarni tijorat banklari faoliyatiga joriy etish masalalari ilmiy muhokamalarda keng o'rin olmoqda. Chunki boshqaruv jarayonida raqamli texnologiyalarni izchil va muvozanatli qo'llash moliyaviy xizmatlar sifatini oshirish va kichik biznesning raqobatbardoshligini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Shu bois, kichik biznes subyektlari bilan ishlashda bank menejerlarining e'tiborini raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilg'or tajribalariga qaratish zarur. Zamonaviy raqamli yechimlar orqali bank xizmatlari narxini kamaytirish, tezkorlik va shaffoflikni ta'minlash, shuningdek, barqaror raqobat ustunliklarini shakllantirish imkoniyati yaratiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Dunyoda axborot texnologiyalarining rivojlanishi jarayonida, raqamli iqtisodiyot atamasi yuzaga keldi va ushbu atama birinchi marta "Elektron raqamli jamiyat: tarmoq asrining afzalliklari va kamchiliklari" kitobida 1995 yilda ishlatilgan. Don Tapskot (2016) fikricha, bozor subyektlari faoliyatini raqamli transformatsiyalashning asosiy omili raqamli madaniyatni rivojlantirish hisoblanishi ta'kidlangan. Amerikalik dasturchi Nikolas Negroponte (1995) tomonidan "raqamli iqtisodiyot" terminini amaliyotga kiritildi. Hozirda bu istilohni butun dunyodagi siyosatchilar, iqtisodchilar, jurnalistlar, tadbirkorlar – deyarli barcha qo'llamoqda. Butun jahon banki 2016 yilda dunyodagi raqamli iqtisodiyotning ahvoli haqida ilk ma'ruzasini e'lon qilindi. "Raqamli iqtisodiyot" atamasi ilmiy amaliyotga ispaniyalik va amerikalik sotsiolog, axborotlashgan jamiyat-ning yetakchi tadqiqotchisi Manuel Kastels (1999) tomonidan kiritilgan. Bu borada u o'zining "Axborot davri: iqtisod, jamiyat va madaniyat" nomli uch jildli monografiyasi chop etilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada muallif tomonidan ilmiy abstraksiya, analiz va sintez, qiyosiy tahlil usullaridan foydalanilgan

TAHLIL VA NATIJALAR

Tijorat banklari faoliyatida raqamli texnologiyalarni joriy etish va rivojlantirish nafaqat moliya bozorlarining o'zgarishiga, balki biznes subyektlari uchun yangi imkoniyatlar ochilishiga ham olib keladi. Bu jarayon, tabiiy ravishda, tadbirkorlarni o'z faoliyatini qayta ko'rib chiqishga, zamonaviy raqamli yechimlar orqali biznesni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlarini aniqlashga majbur etadi.

Raqamli texnologiyalarning nazariy tahlili shuni ko'rsatadiki, ularni bank xizmatlari jarayoniga tatbiq etish kichik biznes uchun bir qator ustunliklarni taqdim etadi. Jumladan:

Tijorat banklari orqali raqamli texnologiyalardan foydalangan holda kichik biznes subyektlarining mijozlar, hamkorlar va yetkazib beruvchilar bilan yanada samarali aloqalar o'rnatishi mumkin. Bu esa moliyaviy oqimlarning shaffofligini, tezkorligini va xavfsizligini ta'minlaydi.

Banklarning raqamli xizmatlari yordamida yangi faoliyat yo'nalishlarini aniqlash va kengaytirish imkoniyati paydo bo'ladi. Bu kichik biznesning bozordagi raqobatbardoshligini oshiradi va yangi daromad manbalarini yaratadi.

Mazkur jarayon ayniqsa dolzarb, chunki kichik biznes iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi sifatida ijtimoiy-iqtisodiy funksiyalarni bajaradi. Shu sababli tijorat banklari raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali biznes subyektlarini qo'llab-quvvatlashi, ularning samaradorligini oshirishi va innovatsion rivojlanishga keng yo'l ochib berishi zarur.

Tijorat banklari faoliyatida raqamlashtirish jarayoni kichik biznes uchun yangi imkoniyatlar va istiqbollarni yuzaga keltirmoqda. Raqamli texnologiyalarni keng joriy etish orqali banklar kichik biznes subyektlariga operatsion xarajatlarni kamaytirish, moliyaviy xizmatlardan foydalanishda tezkorlikni oshirish, raqobatbardoshligini kuchaytirish va yangi turdagi raqamli mahsulot hamda xizmatlarni rivojlantirish imkoniyatini yaratadi. Shu orqali biznes subyektlari nafaqat ichki bozorda, balki xalqaro raqobatda ham faol ishtirok etishi mumkin bo'ladi.

Biroq, ushbu jarayon bir qator muammolarni ham keltirib chiqaradi. Jumladan, kichik biznes uchun investitsiya manbalarini izlash zarurati, raqamli transformatsiya sharoitida samarali harakat qilish imkonini beradigan yangi ko'nikmalar va kompetensiyalarni shakllantirish ehtiyoji mavjud. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalarni qo'llash nafaqat milliy, balki xalqaro moliyaviy bozor ishtirokchilari o'rtasida ham raqobatni kuchaytiradi.

Kichik biznesni qo'llab-quvvatlashda tijorat banklarining asosiy vazifalaridan yana biri – raqamli iqtisodiyotdagi ishtirokni aks ettiruvchi statistik ma'lumotlarning yetarli bo'lishini ta'minlashdir. Ayni paytda bu boradagi ma'lumotlarning cheklanganligi bank xizmatlarini samarali rejalashtirish va innovatsion infratuzilmaviy

qo'llab-quvvatlashni qiyinlashtirmoqda. Shu sababli, tijorat banklari kichik biznesning moliyaviy natijalarini monitoring qilish, ma'lumotlarni tahlil qilish va ularni almashish jarayonlarini kuchaytirishi lozim.

Natijada, raqamli texnologiyalarni bank faoliyatiga keng tatbiq etish kichik biznesning barqaror rivojlanishini ta'minlash, moliyaviy xizmatlar sifatini oshirish va mavjud to'siqlarni bartaraf etishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekiston tajribasida kichik biznesni rivojlantirish uchun ishlab chiqilgan model real vaziyatni aks ettiradi va bu sohada barqarorlik hamda istiqbolli o'sish imkoniyatlarini namoyon etadi. Mazkur model asosida kichik biznes subyektlarining kelajakdagi rivojlanish tendensiyalari haqida muhim xulosalar chiqarish mumkin.

1-jadval. Tijorat banklari faoliyatida raqamli texnologiyalarni qo'llashdagi asosiy muammolari¹

№	Muammolar	Muammolar tavsifi	Muammoga yechimlar
1.	Moliyalashtirish resurslari cheklanganligi	Kichik biznesning asosiy faoliyatini moliyalashtirish ko'pincha yetarli yemas, shuning uchun ular qarz kapitaliga murojaat qilishadi. Moliyalashtirish manbalarini ajratish raqamli xizmatlar uning yo'qligi sababli imkonsizdir	Davlatdan subsidiyalar; raqamlashtirish mahsulotlarini past foizda yoki bo'lib-bo'lib ishlatishda qarz mablag'laridan foydalanish uchun sharoit yaratish va hokazo.
2.	Investitsiyalarni jalb etishning past darajadagi jozibadorligi	Potensial investorlarni ancha uzoq ish tajribasiga yega yirik firmalar qiziqtiradi. Kichik firmalar ularga jiddiy qiziqish uyg'otmaydi, ularga nisbatan kamroq ishonchga yega	Investitsiyalarni jalb qilish uchun siz ijodiy g'oyalardan foydalanishingiz, loyihalar va strategiyalarni ishlab chiqishga jiddiy yondashishingiz kerak.
3.	Xodimlar malakasining pastligi	Ko'pincha mutaxassislar yirik firmalarda ishlashga tayyor, ba'zida hamma ham kichiklari haqida bilmaydi	Axborot qobiliyatiga yega bitiruvchilar bilan faol ishlash
4.	Menejerlar malakasining pastligi	Biznes yuritish ko'pincha «engil ish» bilan taqqoslanadi. O'zgaruvchan iqtisodiy hodisalar sharoitida o'z faoliyatini jiddiy qabul qilishga, takomillashtirishga va rivojlanishga tayyor bo'lmagan menejer raqamli iqtisodiyot nuqtai nazaridan istiqbolsizdir. Texnologiyalar ko'pincha ular uchun qiyin, ular qo'shimcha o'qishga tayyor yemaslar. Ta'limning yetishmasligi va hokazo.	Aholiga moliyaviy va raqamli savodxonlikni singdirish. Ta'lim tizimini optimallashtirish, universitet va kollejlarning barcha mutaxassisliklari va yo'nalishlari bo'yicha menejment kursini joriy yetish
5.	Korxonani rivojlantirishga qiziqishning past darajasi yoki uning yo'qligi	Agar kompaniya allaqachon ishlayotgan bo'lsa, menejerlar o'zgarishlardan qo'rqib, yangi vositalardan foydalanish bilan bog'liq xavflar, oxirida to'lanmasligi mumkin bo'lgan raqamli texnologiyalardan foydalanishni xohlamaydilar	Axborotlashtirish vositalarini ommalashtirish uchun malaka oshirish kurslari va seminarlarni, shu jumladan masofaviy kurslarni o'tkazish. Barcha turdagi korxonalar faoliyatida raqamli xizmatlardan foydalanishning afzalliklarini tushuntirish
6.	Ilmiy-texnik tadqiqotlar va ishlanmalarni amalga oshirishning iloji yo'q	Yuqorida keltirilgan muammolar bilan bog'liq cheklovlar tufayli ushbu sohadagi korxonalar ilmiy-texnik tadqiqotlar o'tkazishda cheklangan	Tayyor raqamli xizmatlar va mahsulotlardan foydalanish, ularni mutaxassislarni jalb qilgan holda o'z sharoitida optimallashtirish. IT kompaniyalari bilan hamkorlik qilish
7.	Qonunchilik bazasining nomukammalligi, soliq tizim	Bu rivojlanishni sekinlashtiradi, ko'pincha birlashtiriladi va kichik biznesning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olmaydi	Kichik va o'ziga xos xususiyatlarini hisobga oladigan qoidalarni ishlab chiqish va amalga oshirish o'rta biznes, shuningdek, mamlakat hududlarining o'ziga xos xususiyatlari. Kichik va o'rta korxonalar uchun soliq yukini kamaytirish, soliq imtiyozlari berish va boshqalar.

Raqamlashtirish sharoitida tijorat banklari faoliyati ayniqsa muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki banklar tomonidan raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish kichik biznes subyektlariga keng imkoniyatlar yaratadi. Jumladan, raqamli kreditlash tizimlari, masofaviy hisob-kitob xizmatlari va fintech platformalari orqali: kichik biznes subyektlari va ularga jalb qilinayotgan investitsiyalar hajmi oshadi; yangi ish o'rinlari yaratiladi, mehnat unumdorligi bevosita ortadi;

1 Muallif ishlanmasi

tadbirkorlarning ishbilarmonlik faolligi kuchayadi va diversifikatsiyalangan investitsiya sohalariga kirish imkoniyatlari kengayadi.

Natijada, tijorat banklari tomonidan yaratilayotgan raqamli infratuzilma kichik biznes subyektlari daromadlarining oshishiga, ularning moliyaviy mustahkamligini oshirishga va uzoq muddatli barqaror rivojlanishga xizmat qiladi.

Kichik biznes subyektlarini rivojlantirish jarayonlarini samarali tartibga solish uchun sinergik yondashuv muhim ahamiyatga ega. Bunday yondashuv strategik va taktik rejalashtirishni uyg'unlashtirish, shuningdek, tijorat banklari va kichik biznes subyektlari o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash orqali tadbirkorlarning o'zini-o'zi tashkil etishi va barqaror rivojlanishi uchun zarur sharoitlarni yaratishga xizmat qiladi.

Raqamlashtirish sharoitida kichik biznes faoliyatining muhim jihatlaridan biri – banklar tomonidan yaratilayotgan raqamli infratuzilmaning tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash tizimiga muvofiqligi hisoblanadi. Bu esa tijorat banklari oldiga mavjud infratuzilmani tahlil qilish, uni takomillashtirish va zamonaviy raqamli majburiyatlarni amaliyotga joriy etish vazifasini qo'yadi.

So'nggi yillarda kichik biznes subyektlari faoliyatida raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish global inklyuziv o'sishning eng muhim omillari hisoblanadi. Birgalikda, ushbu korxonalar boshqa har qanday hajmdagi korxonalarga qaraganda ko'proq odamlarni ish bilan ta'minlaydi. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda kichik biznes past malakali ishchilar va qishloq jamoalariga juda zarur ish joylarini taklif qilish orqali yuz millionlab odamlarning turmush tarzini yaxshilashga imkoniyat yaratadi. Shunday qilib, kichik biznes subyektlarida raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish tashqi yordamga muhtoj va bunga loyiqdir, ammo uni samarali ta'minlash oson ish emas. Garchi kichik biznes raqamli inqilobdan yirik kompaniyalar singari katta foyda ko'rmagan bo'lsa-da, raqamli texnologiyalarning tobora keng doirasi kichik biznesning bozorlarga qanday kirishi, qanday ishlashi va kapitalni qanday qabul qilishi hamda boshqarishiga ta'sir ko'rsatdi.

Xususan, boshqaruv faoliyatini raqamlashtirishni tezlashtirish orqali banklar kichik biznes subyektlarida boshqaruv qarorlarini qabul qilish samaradorligini oshirishi, jarayonlarni soddalashtirishi va raqobat sharoitida barqaror rivojlanishini ta'minlashi mumkin. Buning uchun kichik biznesni bosqichma-bosqich raqamli transformatsiya qilish, hamda qaror qabul qilish muhitini ta'minlaydigan raqamli ekotizimni shakllantirish zarur.

Natijada, tijorat banklari faoliyatida raqamli texnologiyalarning keng qo'llanilishi kichik biznes subyektlari samaradorligini oshirish, moliyaviy xizmatlar sifatini yaxshilash va ularning innovatsion rivojlanishiga mustahkam zamin yaratadi.

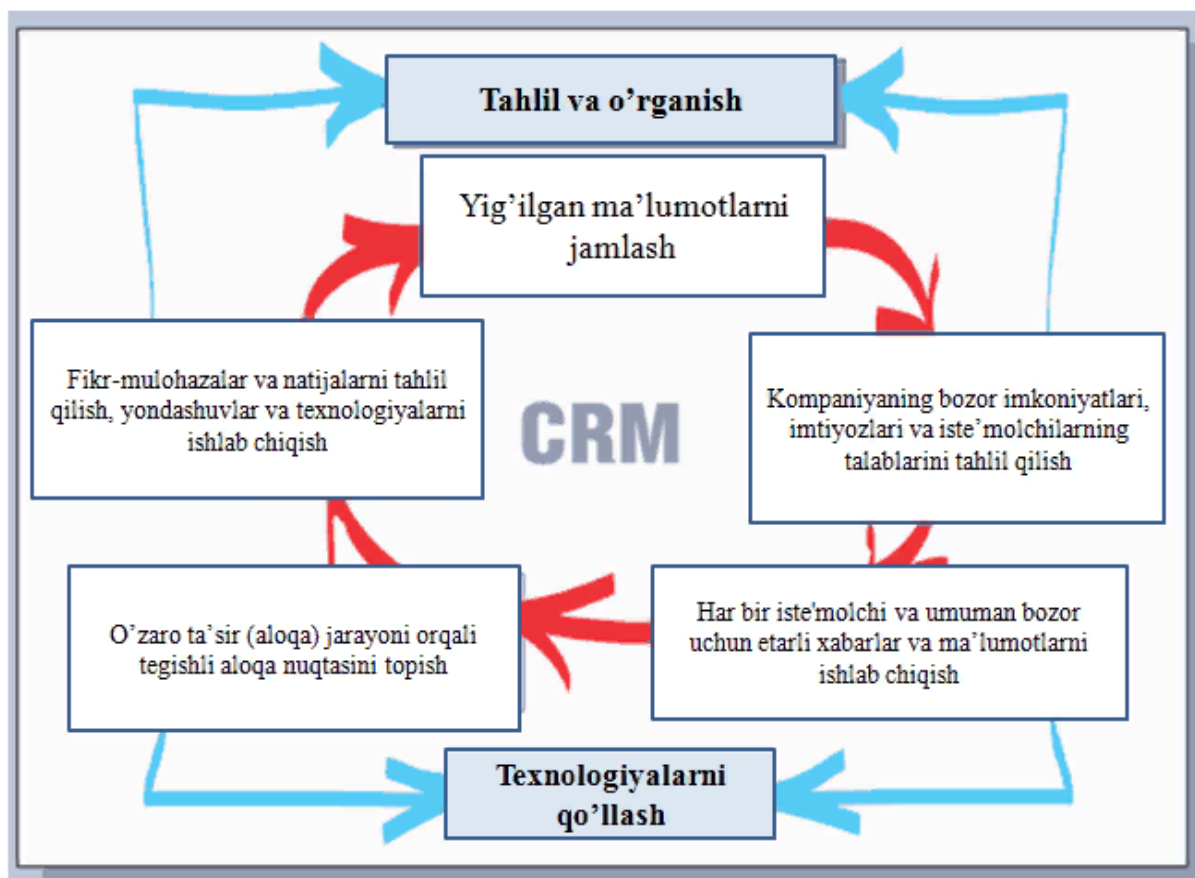
2-jadval. Kichik biznes subyektlarini raqamlashtirishning bosqichlari²

№	Bosqichlar	Tartib-tamoyillar
I	Raqamli transformatsiya loyihasini tahliliy tayyorlash	Axborot va raqamli texnologiyalar tizimlarni joriy etish va tashkil etishda foydalanishni tahlil qilish; IT-infratuzilmasining holati va rivojlanish darajasini baholash; IT-resurslari va jarayonlarni boshqarishni baholash; Axborot xavfsizligi darajasi; E'tibor qaratiladigan biznes-jarayonlarni eng mayda detallargacha va biznes xususiyatlarini aniqlash bilan tahlil qilish va baholash; Sanoat sohasida raqamli transformatsiyaning eng yaxshi amaliyotlarini tahlil qilish.
II	Biznes jarayonlarini raqamli transforma-siyalashni asoslash	Asosiy loyhalarni kelgusida rivojlanishining maqsadini aniqlashtirish; Raqamli transformatsiyadan kutiladigan natijalar: raqamli transformatsiyalashdan maqsadlar, missiya; Raqamli texnologiyalarga qo'yiladigan talablar; Raqamli transformatsiya asosida biznesni rivojlantirish istiqbollari.
III	Raqamli biznesni o'zgartirish uchun loyiha yechimini ishlab chiqish	Raqamli transformatsiyaning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash; Amalga oshirish uchun tegishli xizmatlar va raqamli texnologiyalar ro'yxatini tanlash va ustuvorliklarini belgilash; Raqamli texnologiyalarni joriy etish uchun tanlangan imkoniyatlarni tahlil qilish; Raqamli biznes transformatsiyasi loyihasi uchun resurslarni qo'llab-quvvatlash va byudjetni shakllantirish; Loyiha uchun mas'ul shaxslar guruhini va ularga zarur vakolatlarni berishni aniqlash.
IV	Raqamli ekotizimning shakllanishi	Texnik topshiriqlarni ishlab chiqish; Raqamli ekotizimning integratsion yechimining funksional tarkibini ishlab chiqish; Jarayonni bosqichma-bosqich ishga tushirish.

Kichik biznes subyektlarining raqamli texnologiyalarga o'tishi jarayoni nafaqat hujjat aylanishini soddalashtirish yoki avtomatlashtirishni, balki butun axborot muhitida chuqur tarkibiy o'zgarishlarni yuzaga keltirishni anglatadi. Tijorat banklari faoliyatida bu jarayon ayniqsa muhim bo'lib, raqamli yechimlardan foydalanish biznes subyektlarining samaradorligini sezilarli darajada oshirish imkonini beradi.

Raqamli texnologiyalar mahsulot va xizmatlarni yaratishning to'liq siklini — loyihadan tortib uni bozorda joriy etishgacha bo'lgan bosqichlarni qamrab oladi. Tijorat banklari faoliyatida ushbu bosqichlarga moliyaviy xizmatlar, kreditlash, hisob-kitoblar va investitsiyalarni boshqarish kabi jarayonlar ham qo'shiladi. Mazkur jarayonlarda qo'shimcha qiymat yaratuvchi barcha bo'linmalar faol ishtirok etadi, bu esa raqamli texnologiyalarni qo'llashda turli vosita va usullardan foydalanishni talab qiladi.

Shu bois, tijorat banklari raqamli infratuzilmani rivojlantirishda CRM (Customer Relationship Management), ERP (Enterprise Resource Planning), PLM (Product Lifecycle Management), MDM (Master Data Management), ERM (Enterprise Risk Management) kabi zamonaviy dasturiy yechimlardan foydalanishi muhimdir. Bunday tizimlar kichik biznes subyektlari uchun mijozlar bilan ishlash samaradorligini oshiradi, moliyaviy jarayonlarni optimallashtiradi va raqobatbardoshlikni ta'minlaydi.

1-rasm. CRM texnologiyasidagi axborot jarayonlarining soddalashtirilgan tuzilishi³

Yuqoridagi 1-rasmga ko'ra, CRM texnologiyasi ma'lumotni yagona ma'lumotlar bazasiga kiritish vositasini taqdim etishi kerak (kompaniya xodimlari tomonidan ham, mijozning o'zi tomonidan ham, masalan, ro'yxatdan o'tish yoki sotib olish davomida veb-sayt orqali) va ma'lumotlar har bir yangi mijoz bilan markaziy ravishda yangilanishi kerak. Keyingi daraja — ma'lumotlarni qayta ishlash vositalari (reyting, klasterlash, yig'ish, vizualizatsiya va hokazo.). Va nihoyat, barcha ma'lumotlarga kirish vositasi — kompaniyaning barcha bo'linmalari tomonidan kirish va chiqish. Shu bilan birga, savdo agentiga, masalan, mijozning sotib olish tarixi va uning afzalliklari prognozi kerak bo'lishi mumkin — keyingi safar unga nima taklif qilinishi mumkin, marketing bo'limi uchun esa, masalan, maqsadli guruhlarini tahlil qilish kerak. Ya'ni, CRM turli maqsadlar va turli bo'limlar uchun ma'lumotlarni taqdim etishning boshqa shakliga imkon beradi. Kichik biznes subyektlari va boshqaruvchilar uchun texnologiyalar samaradorlikni oshirishi, daromad o'sishini ta'minlashi va biznes jarayonlari hamda tizimlarini yaxshilashda yordam berishi mumkin.

3 Муаллиф ишланмаси

Natijada, bank tizimida raqamli texnologiyalarni keng tatbiq etish kichik biznesning barqaror rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, moliyaviy xizmatlar sifatini oshirish va yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratishda hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qiladi.

Quyida biz kichik biznes subyektlarida raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish usullarini ko'rib chiqamiz. CRM (Customer Relationship Management – mijozlar bilan munosabatlarni boshqarish) bu dasturiy mahsulot yoki texnologiya emas. Bu hatto mahsulotlar to'plami ham emas.

Demak, CRM – bu “mijozlarga yo'naltirilgan” yondashuv bo'lgan barqaror biznesni yaratishga qaratilgan konsepsiya va biznes strategiyasidir. Ushbu strategiya ilg'or menejment va axborot texnologiyalaridan foydalanishga asoslangan bo'lib, ular orqali kompaniya o'z hayot siklining barcha bosqichlarida (jalb qilish, ushlab turish, sodiqlik) o'z mijozlari to'g'risida ma'lumot to'playdi, undan bilim oladi va bu bilimlarni ular bilan o'zaro manfaatli munosabatlarni o'rnatish orqali o'z biznesining manfaatlari yo'lida ishlatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Kichik biznes subyektlari faoliyatida samaradorlikka erishish uchun, eng avvalo, raqamlashtirish ta'sirini eng ko'p sezadigan sohalarni aniqlash va ularning rivojlanish istiqbollari baholash zarur. Bu jarayon korxona va tijorat banklari uchun raqamli texnologiyalarni tatbiq etish strategiyasini shakllantirishning boshlang'ich bosqichi hisoblanadi.

Tijorat banklari raqamli texnologiyalarni faqatgina alohida bir vazifa yoki qo'shimcha qulaylik sifatida emas, balki biznesni samarali tashkil etishning kompleks elementi sifatida ko'rib chiqishi lozim. Chunki raqamli texnologiyalardan foydalanish jarayoni uzluksiz xarakterga ega bo'lib, doimiy ravishda bozor tendensiyalarini kuzatish, yangi texnologiyalarni o'zlashtirish, mavjud tizimlarni takomillashtirish va moslashuvchan boshqaruv mexanizmlarini joriy etishni talab qiladi.

Tijorat banklari uchun bu yo'nalish ayniqsa muhim, chunki raqamli texnologiyalar orqali kreditlash jarayonlari avtomatlashtiriladi, hisob-kitoblar tezkor va shaffof amalga oshiriladi, mijozlar bilan o'zaro aloqalar sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tariladi. Natijada, kichik biznes subyektlari bank xizmatlaridan samarali foydalanib, o'z faoliyatini rivojlantirish va raqobatbardoshligini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Demak, banklar tomonidan raqamli texnologiyalarning izchil joriy etilishi kichik biznes uchun barqaror moliyaviy infratuzilmani yaratish, ularning innovatsion rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va iqtisodiyotda faol o'rin egallashiga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Н.Негропонтэ Being Digital (фундаментальная статья Николоса Негропонтэ по цифровой экономике за 1995 год, часть 2. <https://habr.com/ru/company/philtech/blog/354418/> /
2. Доклад Всемирного банка «Цифровые дивиденды». <http://www.inesnet.ru/2016/01/opublikovan-doklad-vsemirnogo-banka-cifrovye-dividendy/>
3. Кириллов П. Цифровая платформа для интернета вещей: универсальный продукт для умных производств, городов, зданий // Бизнес Территория. – 2018. – № 1. – с. 35-36.
4. Уткина В.А., Емшанова Е.В. [Основные проблемы развития интернета и онлайн-торговли в России](#)// Молодой ученый. – 2016. – № 11(115). – с. 1031-1033.
5. Lapusta M.G., Small business: Textbook. - M: INFRA-M, 2008. - p. 567.
6. Ходиев Б.Ю. Ўзбекистон иқтисодиётида тадбиркорлик ривожланишини эконометрик моделлаштириш. Дис... иқт. д-ри. – Т., ТДИУ. 2000. -338 б.; Салаев С.К. Кичик бизнес ривожланиш тенденцияларини моделлаштириш ва башоратлаш (Ўзбекистон Республикаси мисолида).Дис... иқт. Фан. д-ри. – Т., 2008.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>